

önmagában kizárja azt, hogy ez a művészet nem szólhatna az emberiség nagy többségéhez.

Vásárhely ma már egyesít magában minden olyan irányzatot, amelynek képviselői a természetelvű művészet hívei. Az ábrázolásmód skáláját igen szélesre bővíti, de ettől nem kell félteni a vásárhelyi művészetet, amely szerves része a hazai s rajta keresztül az európai művészetnek, csak a külvilággal való megismertetésének feladatát saját kezébe kellene kapnia. Ebben a művészetben benne van az egész, a látványon alapuló művészet valamennyi irányzata. S ez éppúgy nem baj, mint ahogy nem lesz baj az sem, ha idővel az utóbbi években kialakult egység csoportokra bomlik, hisz ez a fejlődés csúcán elkerülhetetlenül bekövetkezik. Ekkor sem lesz más tennivaló, mint minden jelentkező tehetségnek biztosítani a lehetőséget az alkotómunkára.

A vásárhelyi művészet bizonyos fokig mindig függvénye marad a város, sőt az ország fejlődésének. A képzőművészet erős társadalmi, anyagi háttér nélkül nem töltheti be azt a szerepét, amit nehézségek ellenére kivívott magának. Vásárhely kulturális tekintetben korántsem az a pezsgő légkörű és szellemi alkotásokban oly gazdag város, mint a *Semper idem* esztendeiben volt. De művészeite révén mégis fogalom, lassanként már a határokon túl is, s ez a város vezetőit a képzőművészeti kultúra területén különösen is kötelezi.

SZELESI ZOLTÁN

művészettörténet, Szeged

Érdeklődéssel kísértem végig a Tiszatáj hosszú cikksorozatát, mely a „Vásárhely — és a képzőművészet” c. szerkesztőségi körkérdésekre adott válaszokat tartalmazza. Az, hogy ebbe a sokrétű véleményciklusba csak most, a záró hozzászólások között kapcsolodom bele, semmi „utóljára csattan az ostor”-szerű szándékosság nincs. Csupán arról van szó, hogy vannak, akik gyorsan, talpraesetten ítélnék meg dolgokat, és vannak olyanok is — mint jómagam —, akik bár együtt élnek, lélegzenek azzal, amiről mondani kellene valamit, de éppen a témával való azonosulásuk miatt megy nehezen, ez a kissé családon belülnek számító értékelés. Így aztán nem is annyira spontánul, mint inkább az egyes cikkek olvasása közben indult el bennem néhány korábban felvetett probléma elemzése és kiszélesítése.

Ilyen volt például a vásárhelyi művészettel szemben sokszor felhozott provincializmus vádja is. Szerintem, ha tudomásul vesszük azt a tényt, hogy napjaink képzőművészetében a szubjektív megnyilatkozásoktól a társadalmi elkötelezettségig, a valóság ábrázolásától az absztrakt irányzatokig minden közölnivaló és kifejezőmód, ha különböző intenzitással ugyan, de egyidejűleg él és hat; miért kellene a vásárhelyiek sajátos népi témavilágát provinciálisnak és az ennek megfelelő képi nyelvezetet korszerűtlennek bélyegezni, amikor a modern képzőművészet heterogén arculatú együttesébe minden tartalmi érdeklődés és formai törekvés szervesen beletartozik. Ennek elismerése mellett is igaz, hogy akiknél a hagyományos ábrázolás és a Tornyai-korabeli alföldi téma konvencionális szemléletté merevedett, nem képesek eléggé frissen reagálni a mai élet néha csak csírájában mutatkozó új jelenségeire. Úgy tűnik, hogy a vásárhelyiek általában jobban félnek az ember elgépiesedésétől mint mások, ezért a szabadban élő paraszton kívül másfelé ritkán fordulnak. Magatartásukhoz bizonynyal az is támogatást nyújt, hogy a falusi élet, a csönd, a növényzet és az állatok közelsége, a városi ember természet utáni nosztalgiajának jelképévé vált. Téves lenne azonban a vásárhelyi művészeknek abban bizniuk, hogy a társadalmilag, eszmeileg forrongó világtól, egy mesterségesen zárt szigetet teremtve, korunk égető kérdései elől ki tudják magukat vonni. Az egyetemes problémákat kikerülő magatartás helyett szembe kell nézniük napjaink dehumanizáló jelenségeivel, éppen annak érdekében, hogy biztosabban megőrizhessék művészetük etikai magaslaton tartott emberközpontságát.

A vásárhelyi festészettel foglalkozó egyes cikkek íróinak a modernséggel kapcsolatos tanácsait meglehetősen elméleti jellegűeknek találtam. Szerintem ugyanis a vásárhelyieket nemigen lehet olyan elvont szellemű, félabsztrakt művészekkel összehasonlítani, akik a paraszti világot a nagyvárosi ember gondolatainak megfelelően mítosszá formálták, s mondanivalóikat a költészet régióiba igyekeznek emelni. Ezekkel szemben a vásárhelyiek ábrázolásmódja valóságelvűbb, realiztikusabb, közvetlen élményeken alapulnak, nem pedig áttételesen utalnak az ottani nép tudatformáira. Mindez nem jelenti azt, hogy ők ne tartoznának a mai korszerű parasztábrázolók sorába, mint éppen a Budapesten lakó, de helyi gyökerű *Kurucz D. István*, *Vecsési Sándor*, *Szurcsik János* festők és a szobrász *Szabó Iván* — csakhogy néhány nevet említsünk. Ha tekintetbe vesszük azokat az elemeket,

melyek a nem rég elhunyt *Kohán Györgynél* konstruktív szerkesztésű, *Németh Józsefnél* archaizáló, *Szalay Ferencnél* pre-reneszánsz, *Kajári Gyulánál* romantikus jezevkké váltak, úgy ez meggyőző tanulság arra, hogy a mai vásárhelyi művészetben nincs okunk fejlődésbeli megtorpanásról beszélni. Ellenkezőleg az itt élő festők, grafikusok és szobrászok közös szándéka, hogy a lokális hagyományokat egyetemes stílusértékekkel frissítsék fel, hogy a táji és emberi élményeiket karakterisztikusan, az eddigieknél haladóbb nyelvezettel érzékeltessék.

A „Vásárhelyi műhely” ilyen vagy olyan megítélése csupán egy-egy adott nézőponton alapuló „belterjes” vélemény lehet, mely a sajátos környezeti és társadalmi tényezők által meghatározott helyi művészetben alig vagy semmit sem változtat. A táji és népi jellegzetességnek az itteni alkotótevékenységre gyakorolt hatását jól tükrözi az a különbség, mely Szeged és Vásárhely ábrázolókéltűrája között megállapítható. A vásárhelyi festészet, a Munkácsy örökét tovább vivő Tornyai és Endre Béla-körének munkássága, az alföldi realisták csoportjába tartozik. A ma ott élő művészeket is az ő szellemiségük hatja át. Szeged földrajzilag szinte össze van nőve Vásárhellyel, festészeete mégis más fundamentumú. Történelmi és társadalmi alakulása az egységes paraszti világú Vásárhellyel szemben differenciáltabb összetételű, lényegében: városias, urbánus jellegű. Ábrázoló-művészeete kevésbé a Munkácsy-féle alföldi iskolához, mint inkább a nagybányai festészet hagyományaihoz kapcsolódik. Tornyai és Koszta drámai akkordú paraszttémáival ellentétben, a szegedi festők nagy részének alkotásaiban, a paraszti és polgári miliót változatosan tükröző lírai, derűs hangvétél az uralkodó. Azonban Juhász Gyula befeléforduló költészetével rokon, meditatív tónusú piktúrára is akad példa. Szeged képzőművészetében ma fellelhető stílusok és eszmei irányzatok — melyek sokszínűvé teszik a Tisza-parti város művészetének arculatát — az elmúlt évtizedek folyamán alakultak ki. A környékbeli mai paraszttélel iránti érdeklődés több szegedi festőnél, de elsősorban *Fontos Sándornál* és *Dér Istvánnál* tapasztalható. Alkotásaikban úgy tematikailag, mint szemléletileg, a vásárhelyi tanulságok értékesítését tapasztalhatjuk. A két szomszéd város egymást gazdagító képzőművészetének szorosabbra fonódását nemcsak a közös tárlatok mozdítják elő, hanem azok az új gazdasági-ipari kötelékek is, melyek által pl. a vásárhelyi majolikagyár és az épülő porcelángyár a szegedi szénhidrogén medence földgázkincsét használja.

A vásárhelyi művészet egyértelmű fogalmának meghatározásával még valóban adós a művészettudomány. Az a kérdésfeltevés, hogy topográfiai fogalom-e, vagy inkább eszmei, úgy vélem, nem vezet helyes megválaszolásra. Mert a vásárhelyi művészet létezésében mindkét tényezőnek szerepe van. A Hiharsarok jellegzetes környezetének stílusképző hatását éppen úgy számításba kell vennünk, mint az itt élő nép szellemiségéhez kötődő művészi, etikai magatartás kialakulását. Emberről és tájról ugyanis külön-külön beszélni a vásárhelyi festőknel nem lehet. Mint ahogy a valóságban sem lehet, mert szerves tartozékai ők egymásnak. Az ember belesimul a tájba, a táj belesimul az emberbe. Alakítják, formálgatják, kiegészítik egymást, régtől fogva egyekké lettek.

Ezzel kapcsolatban szeretnék utalni a „hogyan tovább” kérdésére. A vásárhelyi művészet jó ismerője, Erdei Ferenc, a társadalmi és mezőgazdasági tudományok művelőjeként hívta fel a helyi művészek figyelmét arra, hogy úgy a táj, mint a benne levő ember állandóan változik, ezt kellene festőinknek alkotásaikban kifejezniük. Szerinte Tornyai sem festett lezárt alföldi tájat, hanem az itteni vidék fejlődő, átalakuló képét ábrázolta. Ehhez én igazolásul annyit fűzhetek, hogy közel másfél évet töltöttem a vásárhelyi múzeumban, a leltározás során alkalmam volt több száz olyan, Tornyaitól származó kis tájtanulmányt kézbe vennem és vizsgálgatnom, melyek látszatra alig különböznek egymástól. Mégis, mint a falevelek, mindegyik kép más és más volt. Ha csak egy szemernyit is, de eltértek egymástól. Tornyai e vázlatokon rendíthetetlen kitartással kutatta a helyi táj jellegzetes és mégis folyton megújuló arculatát. Ha a mai vásárhelyi művészek legfőbb érdeméként hagyományörző szolgálatukat emelik ki, úgy e fontos tisztségüket akkor tölthetik be saját fejlődésüket biztosító korszerűséggel, ha az alföldi mesetek örökségének példáján, környezetüket és a benne élő embereket állandó változásukban, fejlődésükben ábrázolják.

Képzőművészeti életünk jelentős eseményei ma már nem csak Budapestre korlátozódnak. Sőt az utóbbi időben olyan jelenségeknek vagyunk tanúi, melyek azt mutatják, hogy az országos súlyú művészeti rendezvények a fővárosból a vidékre tolódtak át. A hatósugarában állandóan táguló őszi tárlatok híven tolmácsolják azt az élénk alkotótevékenységet, melynek révén Vásárhely, a dél-magyarországi képzőművészet centrumává lett. A Nemzeti Galériában néhány éve megrendezett sikeres demonstratív kiállításuk egyértelműen tükrözte, hogy hazai ábrázoló-művészetünk egészében Vásárhely fontos szerepet tölt be. Az alföldi művészet Szolnoktól Gyuláig feszülő hatalmas ívének egyik — sőt a — legerősebb pillére